

AUGUSZTUS 2-ÁN EMLÉKEZNEK A NÁCI NÉPIRTÁS ROMA ÁLDOZATAIRA

Pikali Mihály vallomása

Sorba állítottak bennünket, kivettek az állomásra, bevagonyoztak, és így vittek el dolgozni. Mindnyájunkat, háromszáz vásárhelyi cigányt – Pikali Mihály emlékezett így egy dokumentumfilm-ben arra, hogyan hurcolták el 1944 tavaszán a hódmezővásárhelyi romákat a rahói kényszermunkatáborba.

A romák Európa-szerte augusztus 2-án emlékeznek a holokauszt cigány áldozataira. Azért ezen a napon, mert a náci 1944. augusztus 2-án kezdték meg a húszezer főnél is népesebb Auschwitz-Birkenau-i cigánytábor kiirtását. Egyetlen éjszaka alatt négyezer romát öltek meg. Becslések szerint egész Európában félmillió, Magyarországon több tízezer romát gyilkoltak meg a koncentrációs táborokban és a helyi pogromok során. A budapesti Holokauszt Emléközpontban jelenleg három kiállítás látható, köztük a Pharrajimos emlékezete, amely szó lovári (cigány) nyelven felaprózódást, szétaprózódást jelent. Itt hallható Pikali Mihály vallomása. A hódmezővásárhelyi roma még 2000-ben, egy dokumentumfilm szereplőjeként mesélt a vásárhelyi cigányság elhurcolásáról. A kényszermunkatábor túlélője idén februárban hunyt el.

Bársony János kutatásai szerint Apátfalváról a cigányok egy részét Fejér megyébe hurcolták a csendőrök, másokat 1944 márciusától szeptemberéig kényszermunkára fogtak Mezőhegyesen. De olyanok is akadtak, akiket a hírhedt komáromi Csillag-erődbe deportáltak, ahonnan a romák nagy részét továbbvitték Dachaubá és Auschwitzba. Komáromban az egyik túlélő visszaemlékezése szerint 1944 telén már nem volt hely a börtöncellákban, így az odaszállított romák nagy része a szabadban aludt. A gyermekek is, akik közül sok megfagyott. A halott gyermekeket a latrinába dobták. Csanádpalotáról zömmel Mezőhegyesre, kényszermunkára kerültek a romák.

RAZZIA ÉS GETTÓ

Magyarországon több speciális „cigányrendelet” is született: 1929-től évente kétszer szerveztek országos „cigányrazziát”, 1934-ben Endre László, a magyarországi zsidóság koncentrációs táborba szállítását később államtitkárként felügyelő hivatalnok követeli a kóbor cigányok állami koncentrációs táborba zárását és a férfiak sterilizálását. Később több településen, így például Esztergomban 1942-ben zárt cigánytelep létesítéséről döntöttek a városatyák.

Romák dolgoznak a sachsenhauseni munkatáborban FOTÓ: HADTÖRTÉNETI MÚZEUM

Kistelekről Komáromba, a gyűjtőgettóba vitték a cigányokat 1944 októberé és 1945 februárja között. A szentesi romákat Szolnokra, az erdélyi Gyergyótólgyesre és Nagygorovicsra szállították. A magyarországi és hódmezővásárhelyi cigányokat 1944 februárjában hurcolták el katonai kényszermunkatáborba, Rahóba. A romákat 1945 novemberéig dolgoztatták Kárpátalján.

Pikali Mihály így emlékezett az 1944 februárjában történetre: „Adtak egy papírt, hogy vonuljunk be a városháza udvarára, eligazítás végett. Bementünk így délután, voltunk ott sokan, az egész vásárhelyi cigányság, és azt mondták: másnap reggel nyolc órára mindönki háromnapos étellel jelentkezzen. Na, ez megtörtént, másnap reggel jelentkezünk. Sorba állítottak bennünket, kivettek az állomásra, bevagonyoztak, és így vittek el dolgozni. Mindnyá-

junkat háromszázan, a vásárhelyi cigányokat. Bunkert építettünk, betonbunkert fönt a hegytetőn, meg a hegyoldalban, kemény munka volt. Onnan várták az oroszokat, hogy majd jönnek be, ott védekeztek ellenük. Először is ki kellett robbantani a sziklát, mert másképp nem mönt, úgy kellett kiásni a lukat, oszt utána a betont letről csillével húzták fel, és úgy betonoztak. Nagyon kutyá munka volt, még gyerek voltam, jóformán tizenhat éves. Én csak lapátoltam, ez volt a munkám egész nap, reggel hattól délután négyig. Utána lementni a hegyről, és nekiállni főzni. Mert másképp nincs enivaló. Nagy fabarokk voltak, száz-százötven embő benne. Dupla priccők voltak és pokrócot adtak. Ott volt a Tisza, folyt előtünk, egy húsz méter köllött menni a vízhez, és ott fürdőttünk.”

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SZABÓ C. SZILÁRD

● SZEMKÖZT

Bálint Gyula: Kumbort csőbe húzták!

Szerda estéknél jelentkezik a szegedi Városi Televízió és a Délmagyarország közös műsora, a Szemközt. Ezen a héten a zsarolás miatt egy éve letartóztatásban lévő Kumbor Tibor volt rendőrtiszt védőjét faggatta Lévai Ferenc és Oláh Zoltán.

MUNKATÁRSUNKTÓL

Egy éve, tavaly július 9-én tartóztatták le Kumbor Tibort, a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság nyomozó osztályának zsarolásával vádolt volt vezetőjét. A tárgyalássorozat megkezdődött, az ügyész ismertette a vádiratot, amire a vádlottak és védőik reagáltak, valamint megkezdődött az egyik sérített, B. O. meghallgatása is.

Bálint Gyula, a volt rendőrtiszt védője előjáróban azt hangsúlyozta, hogy hisz Kumbor Tibornak. A rendő-

tiszt letartóztatása óta ártatlanságát hangoztatja. Arra a kérdésre, hogy Kumbor Tibor előlétele miatt más-e ez az ügy, az ügyvéd azt válaszolta: másnak nem más, de nehezebb, mivel volt rendőrtisztől van szó és a pert óriási érdeklődés veszi körül. Azt egyébként nem tartja valószínűnek, hogy a bíró éppen enni szigorúbb ítéletet hoz. Bálint Gyula a tárgyalás harmadik napján azt érezte, hogy a vádlottak elégedettek, szerintük „jól alakultak a dolgok”. Neki

azonban más a véleménye, ügyvédtársaival egyetért abban, hogy ha lehet, még nehezebbé vált számukra az ártatlanság bizonyítása.

Bálint Gyula arra nem válaszolt, hogy a vádat egykori bíróról megalapozottnak tartja-e vagy sem. Az elől a kérdés elől viszont már nem az ügy, az ügy szerinte megszületett-e már az ítélet. Azt válaszolta: a vádirat és a vádat alátámasztó bizonyítékok, vallomások alapján minden bíróban már a tárgyalás előtt kialakul egyfajta vélemény. Úgy érzi, ez most sincs másképp. Ám erre vonatkozó benyomását már nem osztotta meg a nézőkkel.

Bár az eddigi bizonyítékok mellett a vád mintegy száz

tanút is felvonultat, a védelem is tanúkkal próbálja gyengíteni, megdönteni a vádiratban megfogalmazott, tényként említett állításokat. A védő megjegyezte: bizonyítani akarják, hogy a rendőrtiszt nem lehetett ott a feljelentők által említett helyen és időben, bár eltűntek azok a fotók, amelyek 2002. október 22-én a főkapitányságon megtartott ünnepségen készültek. Az is kiderült: Kumbor Tibor egykori kollégái sem bizonyulnak segítőkésznek.

Bálint Gyulának meggyőződése, hogy a volt rendőrtisztet vádlott-társai csőbe húzták, amiben szerinte Kumbor naivsága is közrejátszott.

Tanulmány a kerékpározásról

Kijózanító kijelentéssel szükséges kezdenünk. Akinek nem piros kerékpár volt az első igazi, saját biciklijé, annak a szüivel valami baj volt. Túl szigorúak voltak, kommunisták voltak, nem mondtak esti mesét, nem adtak elég zsebpénzt, házmezt, kulákok, maszekok voltak, satöbbi. Az ember feltalálta a kerékpárt, nyilván azért, hogy megspórolja az abrakot, és az itatás, no meg a csutakolás nyűgét, és hogy ittasan is hazavezethessen. Mintha egyébként nem lehetne irtózatosan bukni így is. Egy dél-alföldi nyugdíjas egyszer akkorát esett, hogy minden egyes csontja eltört a testében, tananyag is volt a szegedi orvosi karon, „Sanyi bácsi, akinek még a jegygyűrűje is elrepedt” címmel adtak elő róla, viszont az öreg egy év múlva újra hajtott.

Lance Armstrongot, a rákból felgyógyult texasi terminátort a Tour de France alatt többen többször is inzultálták a nézők közül, nagyokat ordítottak a fülébe, szorgalmasan leköpdösték, ő azonban így is nyert.

Azt mondta különben, félt a versenyzés alatt.

Fél, de így is megnyeri.

Németország a kerékpárutak úgy hálózák be, mint emberi testet a legapróbb véreket. Drezdától Aachenig igazán könnyedén el tudunk ke-rekezni, már ha kedvünk van a kalandhoz. A közelmúltban volt alkalmunk néhány iszonyatosan grafitszürke, vigasztalanul esős napot a festői Sylt szigetén eltölteni. A szigeten rendkívül gazdag és rendkívül idős német néni hordái vadásznak kölcsönzött bicikliket, és ha fiatal vagy középidős férfi kerül az útjukba, rövid, ám annál hevesebb üldözés után elfogják, majd platina fogorukkal lezabálják szerencsétlenül a húst, uszke öt-tíz másodperc alatt. Ilyeténképpen a parti homok tele van elhagyott férfikoponyával, férfi medencecsonttal, a tengerparti éjszakában fehéren világító férfi bordákkal. E tanulmány íróját is foglyul ejtették egyszer, ám miután kiderült a nemzeti hovatartozása, bőségesen megjutalmazták – életben hagyták –, ugyanis az egyik néninek ostoros csikós volt a kedvese a Hortobágyon, a másik néni orgazmushoz hasonlatos élményt élt át gulyáskanalazás közben, a harmadik pedig ivott a Balatonból, és újra kinőtt a haja. Berlinben úgy kerékpározunk a berliniek, hogy jól látható, az illető kerékpározó igyekszik valahová. Határozott célja van. A kerékpár eszköz, az ember hasznosításának, eredményesebb kihasználtságának az eszköze. A berlini rendőrszolgálat rendszeresen igazoltatja a kerékpárokat, és ha nem működik a hátsó féklámpája, vagy ha nincs nála a szerszámotáska, iszonyatosan megbünteti.

Flandriában, a francia-belga határ hullámos vidékén, honnan e jelentést küldjük, ugyancsak rengeteg a kerékpáros. És rengeteg az öreg, versenyzőfelszerelésben tekerő nagypapa. Nyolcvan éves bácsi, és úgy megy, mint az álom. Idős, flamand nyugdíjasok kerékpáros csoportját megfigyelve bátran kijelenthető, hogy a flamand ember számára a kerékpár strukturális társ, a test folytatása, kiterjesztése. A kerékpár együttműködik egy hetven éves testtel is, egyszerűen felviszi az emelkedőn, alig teker, mégis száguld, végtére is olyan, mint egy állat, mint egy jól tartott ló. Mint amilyen relációban a magyar volt a lovával, amíg nemzeti lókolbászt nem készített belőle. Az infúziós palackkal száguldozó agg flamand férfiakat megszoktuk. Idővel az oxigénmaszkban száguldozó idős néni sem csodálkoztunk. Legmegalázóbb élményünk az volt, amikor egy tizennégy éves, elálló fülű, szemüveges kistű haladt el mellettünk azon a domboldalon, amelyen mi már tolni is alig tudtuk a kerékpárt.

Nos, e példák után idézzük fel a magyarok kerékpározási szokásait. A magyar népek körülbelül akkor esélye van a világtörténelemben, mint a magyar kerékpárnak a magyar panelház kerékpártárolójában, hogy úgy maradjon, ahogy tíz perccel ezelőtt betették. De erről lehet, hogy Orbán Viktorak más a véleménye. A magyar úgy kerékpározik, ahogy a történelmet csinálja. Olykor, ha előre hajt, hátrafele halad. Ha előzni akar, megelőzik. Ha nem akar előzni, véletlenül előz. A cél előtt kipukkad a kerék. Már rég feladta, mégis őt hirdetik ki győztesnek. Elfelejteti magával vinni a nemzeti pumpát. Satöbbi. A kiváló testi és lelki képességekkel megáldott magyar nőnek nem tesz jót a kerékpárra ülés. A magyar nő tekintete némi bambaságot mutat a kerékpáron, és az ülés fölötti testrészt is jóval kedvetlenebbnek látszik, mint amilyen kedves valójában. A magyar férfi bölcsnek és kiegyensúlyozottnak látszik a kerékpárján. A bajok akkor kezdődnek, amikor leszáll róla, és megszólal. A magyar nép, mind a tizenötmillió, de még a tengerentúli magyar magyarság is, a baloldali ausztrál magyarokat sem feledve, csodákra képes a kerékpárral. Itt van például Skarlát Marika néni esete. E tanulmány írója néhány éve a kengyelű nemzeti főkönyvtárba sietett, hogy Hermann Hessének a tárcakorról szóló roppant kritikus feljegyzéseit kölcsönözze ki eredeti németben. Ekkor egy pillanatra megakadt a pillantása Marika néni, aki a piacról tartott hazafelé, kerékpárral természetesen. Marika néni vett a piacon krumplit, tököt, dinnyét, négy kiló almát, vagy huszonöt tápos csibét, és néhány avokádót, és szembeszélelben tekert nagyon, nagyon, nagyon lassan. Legyen elég annyit, hogy Marika néni hátrafelé haladt, bár előre ment. Tíz percig tartózkodtunk a könyvtárban. Marika néni száz méterrel hátrább volt, de még mindig előre haladt. Nyilván estére haza is ért, csak az ellenkező irányból.

A másik eset egy Szeged melletti faluban történt néhány éve. Neveket változtatunk, mert élnek a szereplők. A nemzeti forradalmár Varga Miklós és a nemzeti forradalmár Pataki Attila és a nemzeti forradalmár Vikidál Gyula dalai után a diszkó vendégseregére ráuszították a pitbullt, mire János felajánlotta Erzsébetnek, hogy hazaszállítja vázas, sebességváltós, az ősi Csepel szigetén gyártott kerékpárján. Erzsébet, mivel hírhedten erényes életű leányzó volt, bólintott, jól van, János, de egyszer sem állhatunk meg útközben. A fiú eltűnődött egy pillanatra, és aztán ő is bólintott, jól van, ha így kell lennie, így is lesz. A rendőrségi jelentésben, melynek felvételét Erzsébet traktoros édesapja szorgalmazta, megtalálható öv. Bálint Jánosné vallomása is. Az ifjú pár pontosan éjfélkor indult a diszkó elől, és egy perc alatt ért a templomhoz. Itt egy órán keresztül körözött a kerékpár, Bálint néni először azt hitte, nagyobb méretű és hívó szentjánosbogár végzi éji imáját. A kerékpár éjjel egykor továbbhaladt, s egy perc múlva már ott is voltak Erzsébet szüleinek házában. Erzsébet a történetek után kilenc hónappal és egy nappal egészséges fiúgyermeknek adott életet. A traktoros édesapa felkereste Jánost. A rendőrségi jelentésben részletesen beszámolt arról, miféle erő készítette arra, hogy traktorával menjen a fiatalemberhez. Majd arról is szólt, milyen érzés volt három órán keresztül üldözni a kerékpárral menekülő fiút. És aztán a templom előtt, éppen ott, utolérni.

SZÍV ERNŐ